

Felszíni eset - absztrakt eset (rövid előadás)

Naszódi Máttyás: MorphoLogic, 1118 Budapest, Késmárki utca 8.
naszodim@morphologic.hu

Abstract. Ez a cikk a magyar nyelv felszíni eseteinek nagy számából eredő problémák egy lehetséges megoldásával, független absztrakt tulajdonságok bevezetésével kisebb csoportokra bontással, és ennek az előnyeivel foglalkozik.

1. Az esetek száma a magyar nyelvben és azok leképezése

A magyar ragozásban - modelltől függően - 17-29 különböző névszói esetet különböztetnek meg a nyelvészek. Ezek felszíni esetek, tehát csak részben mondanak valamit arról, mit fejeznek ki. A névutók azonos szerepet töltenek be, mint amelyet az esetragok. (Sok ragunk pár száz évvel ezelőtti névutó formájában voltak jelen nyelvünkben.) Ha a névutókat is hozzászámítjuk, akkor a felszíni esetek száma meghaladja a százat.

A felszíni eset nem lényeges a mondatelemzés szempontjából. Sokkal inkább a szó, kifejezés mondatbeli határozói. Én ezt a szerepet hívom absztrakt esetnek. Van olyan felszíni eset, mely több fajta határozónak lehet az alakja. A legtöbb nyelvben az idő és a helyhatározó formailag nehezen különböztethető meg.

Az esetek ilyen nagy száma a formalizmust áttekinthetetlenné, az elemzést nehezzé teszi.

2. A felszíni esetek átírása szemantikai tulajdonságokra

A megoldást adhat, ha az eseteket független tulajdonságokkal írjuk le. A tulajdonságok szemantikai jellegűnek tűnnek, de a szemantika jól formalizálható része joggal húzható át a szintaxis szintjére.

A leíráshoz öt osztály határoztam meg:

1. típusa:	alap, idő, hely, mód, mennyiség
2. irányultság:	fix, forrás, cél
3. lefedés:	pont, felület, intervallum, belső, keresztül, mellett...
4. pontosság:	pontos, bizonytalan, körüli
5. tagadás:	pozitív, negatív

A határozók így meghatározott tulajdonságai jóval több absztrakt esetet tesznek lehetővé, mint amennyi a valóságban a felszínen megjelenhet. Tulajdonságonként tíznél kevesebb alternatíva szerepel, ami a kezelhetőség szempontjából előnyös. Másrésztől mindegyiknek egy felszíni alakja van, kivéve az [idő/hely, fix, keresztül, pontos, pozitív] melynek az át és a keresztül névutók egyaránt megfelelnek, de ezek a gyakorlatban egymással helyettesíthetők.

Más példák:

-t (tárgyeset)	[alap, cél, pont, pontos, pozitív]
-val (eszköz/társhatározó)	[alap/mód, fix, mellett, any, pozitív]
nélkül (névutó)	[alap/mód, fix, mellett, any, megatív]

A kategóriák nyelvfüggők. Különösen a lefedés meghatározása szubjektív. Az osztályozás kiterjeszhető a határozószavakra, névmásokra, kérdőszókra is.

Például: <i>valamikor</i> :	[idő, fix, any, bizonytalan, pozitív]
<i>sehova</i> :	[hely, fix, any, bizonytalan, negatív]
<i>ott</i> :	[hely, fix, any, pontos, pozitív]

3. A felszíni és absztrakt esetek egyértelműségéről

A fenti módszerben a legnehezebb, hogyha a felszíni eset több absztrakt esetnek felelhet meg. Erre a fent említett példa, a hely és időhatározók szétválasztása jó példa. Természetesen egyes névutók, ragok (ill. határozóképzők) esetén nincs probléma. A *-kor* mindig időhatározót takar. Ezzel szemben az *-ig*, a *-ban*, *-ra*... típusát a névszó szemantikája határozza meg, míg a többi tulajdonság egyértelmű. A többértelmű tulajdonságot az a szó, kifejezés határozza meg, amihez a felszíni eset tapad. Az időt kifejező szavak határozók jól körülhatárolhatók. Egyrészt az időt kifejező alapszók (többnyire mértékegységek, eseményeket jelölő szavak) másrészt a szavakra ragadó képzősorozatok determinálják.

4. Alkalmazási lehetőségek

A formalizmus könnyedén átvihető bármilyen ragnyelvtanba. Jól alkalmazható magyar mondatok nyelvtani, szemantikai elemzésénél, alkalmas Shank-féle szövegabsztrakciós feladatoknál, hisz a fenti tulajdonságok, vagy azok vetületei közvetlenül használhatók. A fenti módszerrel átkódolt kifejezések egyszerűbben kezelhetők szintaxis szempontjából, melyre alkalmas nyílt a HUMORESK formalizmusának segítségével szövegek pszichológiai kiértékelésénél, illetve magyar mondatelemzésnél.